

Vergi sağanağı ve iktidarın aczi

İktidar mali yönden sıkıştıkça, vergi sopasını hatırlıyor. Ama vergilendirmediği kesimleri vergilendirmek -sınıfsal tercihleri gereği- bir türlü aklına gelemiyor. Yeni yıl için öngörülen vergi sağanağının hangi ihtiyaçlara karşılık geldiği sorusuyla başlayalım.

Birincisi, geçen yıl yapılan vergi ve sosyal sigorta indirimlerinin/ertelemelerinin bir şekilde telafisi gerekiyordu. İndirimler sermayeye, ceremesi halk kitlelerine diyebilir miyiz? Şimdilik kısmen evet diyelim. Kısmen, çünkü indirimler (özellikle beyaz eşya ve benzerlerinde, 150 m2'yi aşan konutlarda) belirli ölçülerde halk tüketimine de yansıdı; öte yandan getirilen vergiler, MTV artışı ve Gelir Vergisi'nin (GV) üçüncü dilimine yüzde 3'lük zam dışındakiler geniş kitleleri fazla rahatsız edecek türden değildi (gerçi GV kaynakta kesildiği için orta-üst ücretlilerin tepkisi de gecikmelidir; meyveli gazozu %25 ÖTV uygulanacak olması ise, fiyatlar içine gizleneceği için görünmez kılınabilir). Ama dahası var.

İkincisi, vergi barışlarının birinci derecede sorumlu olduğu, ama diğer siyasi/idari etkenlerin de katkıda bulunduğu nedenlerle, Maliye'nin vergi tahsilat oranları dramatik ölçülerde gerilemişti. Sermayenin vergi kaçınması önlenemediği gibi adeta teşvik ediliyordu. Bu nedenle getirilen vergi artışları vergiden kaçınmanın çok güç olduğu alanlardadır: MTV, talih oyunları, mali kurumların Kurumlar Vergisi... Bunlar, sermaye kesimini de çok rahatsız edecek türden değildir. (Sermayenin ürkebileceği tek şey, gelirlerinin gerçek bir artan oranlılıkla vergilendirilmesi ve servet beyanı sistemi getirilerek gelir/servet kaçırmasının engellenmesidir).

Üçüncüsü, sermayeye yönelik olarak yapılan vergi/sigorta primi indirim ve ertelemelerini aşan daha kapsamlı teşvikler gündeme getirilmişti, bunların da telafisi gerekiyordu (Kredi Garanti Fonu/KGF üzerinden açılan 250 liralık kredi bunun en görünen yüzü oldu; ama bu başlığı, köprü-havalimanı-hastane yapımcılarına verilen araç-yolcu-hasta sayısı garantilerine ve bunların artık bütçeye yansımaya başlayan yüklerine kadar götürmek gerekir).

Dördüncüsü, bütçeden savunma harcamalarının artışı ve daha da artmasının beklenmesi (bunun için Savunma Sanayi Destekleme Fonu'na da yeni aktarımlar gündemdedir), yukarıdaki diğer etkenlerle birlikte uzun zamandır ilk kez bütçe açıklarını başlangıç ödeneklerinin oldukça üzerine taşırmıştı.

Nihayet, bu indirim/ertelemelerde, KGF gibi teşviklerde asıl amaç, durgunluk işaretleri veren ekonomiye, kritik bir referandum döneminde canlılık kazandırmak veya durgunluk halini ertelemek, bu arada zora düşebilecek şirketleri kurtarmaktı. Nitekim Başbakan Yıldırım, yaz başında, "eğer 250 milyarlık kredi hacmi oluşturulmasaydı, bugün 30 bin sanayici, işadamaı göçmüştü, bankalar zora girmişti, ekonomi de maalesef zora girecekti" diyebilecekti.

Bütününe baktığımız zaman, teşviklerin yükünün geniş kitlelere aktarıldığı açıktır; şirketler, bankalar zora düştüğünde yardıma çağrılanlar geniş halk kitleleridir, bunların düşük bireysel tasarruflarıdır, eğer tasarrufları yoksa tüketimlerinin tayınlanmasıdır.

Ama bu daha başlangıçtır! Şimdi getirilen vergi artışlarıyla bu yılki bütçe açıklarının telafisinin bile mümkün olmadığı görülmektedir. 2017 bütçesinin ek açıkları, torba kanuna eklenen ek borçlanma yetkisi veren maddeye göre, 37 milyar TL'dir. Oysa, getirilmek istenen vergi artışlarının getirisi 28 milyar TL olarak hesaplanmaktaydı. (Hesaplanmaktaydı, çünkü yoğun tepkiler üzerine dün BK toplantısında bu zammın aşağıya çekilmesi kararlaştırıldı; henüz ne olacağını bilmiyoruz). Dolayısıyla, hem yeni vergi-fiyat artışları gündeme gelebilir, hem de zaten Orta Vadeli Programda üç yıl üst üste 10'ar milyar dolarlık özelleştirme gelirleri tahmini, artık satılacak mal-mülk azaldığı için, doğrudan toplumsal tüketim alanlarına yönelebilir; düşük memur ücretlerinin telafi mekanizması olarak çalışan kamu lojmanlarının satışının şimdiden dile getirilmesi bunun dışı vurumudur.

Şimdi gelelim vergilere dönük halk tepkilerine karşı iktidarın geri adım atmasına. Aslında bu vergilerden en görünür ve yakıcı olanı araç sahipliğine getirilen zamlardı. Bunlar hem araç parkının yarısından biraz fazlasını oluşturan özel otomobil sahipliğine, hem de ticari araç sahipliğineydi, ki ticari araçların büyük bölümü de esnafın kullandığı hafif ticari araçlardı. İktidar, tepkiden çekindiği için olacak, zam oranını da gizleyerek açıklamıştı. Her yıl yeniden değerlendirme oranıyla yükseltilecek sabit miktarlı tarifede 2018 için öngörülen yüzde 40'lık zam oranı esasen devasa bir artışı. Ama asıl artış oranlarını gizliyordu. Yüzde 40'lık artış sadece 1300 cm3 altındakiler ile 1300-1600 cm3 arasında olup vergisiz değeri 40 bin TL'yi aşmayan taşıtlarda geçerliydi. Yani 20 basamaklı olarak oluşturulan tarifenin sadece 2 basamağı için geçerliydi. (Bu iki basamak toplam satışlar içinde yaklaşık üçte birlik bir pay almaktadır). Bu silindir hacimlerinde kalan ama değeri 40-70 bin TL arasındaki taşıtlarda artış oranı yüzde 54'e, 70 bin TL'yi aşanlarda ise yüzde 68'e yükseliyordu. Tarifenin izleyen dilimlerdeki daha yüksek silindir hacimlerinde de artış oranı alt matrah basamağında yüzde 54, üst matrah basamağında ise

yüzde 68 olarak düzenlenmişti. Ama şu çarpıklığa bakar mısınız: Değeri 475 bini aşmayan 4001 cm³ üstü bir araçta artış oranı yüzde 54 iken, değeri 70 bin TL'nin üzerinde ama 1300 cm³ altındaki bir aracın MTV'si yüzde 68 arttırılabiliyordu! Maliye bu çarpıklığı gizlemesin de ne yapsın?

Tepkiler bir vergi sağanağı olarak algılanan düzenlemelerinin bütününe oldu; ama asıl tepki MTV'ye yönelikti; çünkü giderek bir lüks ulaşım aracı olmaktan çıkan ve taşıt sahibi olmayan alt gelirli kesimlerin de ulaşmaya çalıştığı bir tüketim (ve yaşam) biçimini cezalandırıyordu.

Bir başka ilginçlik de şuydu: Köprü yapımcılarına asgari araç geçişi üzerinden güvenceler veren siyasi iktidar, araç sahipliğini caydıracak düzenlemelerle kendi Hazine'sinin yükünü arttırmayı göze almasıydı.

Türkiye'de iki tür mülkiyet vergisi vardır; bunlar emlak ve araç mülkiyeti üzerine konulurlar. Mülkiyet ilişkisi ortadan kalkana kadar sürer, bu ilişki kalkınca da biterler. İstisnaları vardır. (Bir de mülkiyet transferinden alınan veraset ve intikal vergisi bulunur, ama bir kereliktir). Kendi oturduğu mesken dışında taşınmaz mülkiyeti olamayandan emlak vergisi alınmaz, mülkiyetindeki araç belli bir yaşı geçince de -mülkiyet ilişkisi sürse bile- MTV düşer. (Kuşkusuz bu sonuncu durumda, yüksek antika değerine sahip araçların MTV dışı kalması gibi vergi adaletini bozan durumlara rastlanmaktadır). Ama zaten MTV'nin silindir hacmine göre alınması ve buna şimdi bir de kısmen araç değerinin eklenmesiyle de vergi adaleti sağlanamamaktadır. Asıl olması gereken, salt değere göre alınan artan oranlı bir tarife olabilirdi. Ama bunun uygulaması güç olduğundan kaçınılmakta, böylece tarifenin eşitsizlik üretmesi önlenememektedir.

Halk tepkilerinin bir bölümü de diğer mülkiyet vergisi olan Emlak Vergisi'ndeki çok yüksek artışlara ve bunların ilçeden ilçeye, mahalleden mahalleye çok büyük farklılıklar içermesineydi. Vergi oranı merkezi yönetimce tespit edilmesine rağmen (konutlarda binde 1-2 ile büyükşehirlerde binde 2-4 arasında), vergi matrahına (taşınmaz değerine) bir ilçe belediyesinden diğerine çok farklı değerler biçilmesi nedeniyle yaygın bir şikayet konusuydu. Merkezi yönetim, bir anlamda buna müdahale etmek zorunda kaldı. Taşınmaz değerlerindeki artışın 2017 değerlerinin yüzde 50'sinden fazla olamayacağına bu yeni vergi paketinde karar vermeye yöneldi. Üstelik bu sınırlamanın merkezi yönetim gelirlerine bir zararı söz konusu değildi, çünkü bu verginin hasılatı esas olarak ilçe belediyelerinin kasasına girmekteydi.

Bu iki mülkiyet vergisine aşırı yüklenme konusunda son olarak şunu söyleyelim. Mülkiyet vergileri, nominal servet vergileri sayılırlar. Yani mülkiyetin getirisinin veya mülk sahibinin olağan gelirlerinin küçük bir yüzdesiyle ödenebilir türden vergilerdir. MTV'de merkezi iktidar, Emlak Vergisi'nde ise bazı yerel yönetimler, son dönemdeki girişimleriyle bu vergileri gerçek bir servet vergisine dönüştürme adımları atmış oldular ve tepkiler bu nedenle de çok yüksek oldu. Gerçek servet vergilerinde, mülk sahibi ancak mülkünün bir bölümünü veya tamamını satarak vergi ödevini yerine getirebilir. (Bunun bizdeki tarihi örneği Varlık Vergisi'dir ve kuşkusuz buradaki örneklerin çok ötesindedir). Bazı ilçelerde (Beşiktaş ve Urla gibi) taşınmaz sahiplerinin yıllık 10 bin lirayı aşan Emlak Vergisi miktarlarıyla karşılaşınca taşınmazlarını satmaya karar vermelerini veya eğer oranlar geri çekilmezse birçok araç sahibinin araçlarını satmaya yönelecek olmasını bu kapsamda değerlendirebiliriz.

Eğer bir ülkenin siyasi iktidarı tüm servet unsurlarını kapsayan ve belirli bir artan oranlılık içeren bir servet vergisi uygulama kapasitesine ve iradesine sahip değilse, olağan (nominal) mülkiyet vergisi öğelerini olağanüstü (gerçek) bir servet vergisine dönüştürme hevesine kapılır ve ilk adımında tökezler. AKP iktidarı, herşeyi olduğu gibi bunu da yüzüne gözüne bulaştırmıştır.

CHP ve Tarım

CHP'nin fındık ve çekirdeksiz kuru üzüm üreticilerine destek için gerçekleştirdiği eylemler, tarımda süregiden tepkisizliği uyandırmak için yerinde olmuştur. Bu eylemlerden sonra açıklanan çözüme yönelik manifestolar da yerli yerine oturmuştur. Alaşehir'de 28 Eylül'de gerçekleştirilen kuru üzüm çalıştay'ı ile mitingine ben de katıldım. Düzenlemeler çok başarılıydı, mitinge katılım da yüksekti (Manisa'ya en büyük desteği İzmirliilerin verdiği görülüyordu). Çalıştay'da katılımcı kitlenin önerilerinin CHP Genel Başkanı tarafından doğru bir biçimde sıralanarak mitingin sonunda bir öneri-program paketine dönüştürülmesi de çok anlamlıdır. Şimdi mesele bunların CHP'nin Tarım Programına işlenmesini sağlamak ve kitle temaslarını sürekli kılmanın yollarını bulmaktır. Tabanda bir eylemlilik arzusu vardır ve tepkilerini akıtacağı kanalları aramaktadır.

Halk tabanındaki bir diğer beklenti de, iktidarın eğitimin dincileştirilmesi programına gereken tepkilerin de kitlesel bir şekilde verilmesidir. Son olarak TEOG yerine getirilmek istenen adrese dayalı sistemle öğrencileri/velilerini seçeneksiz bir biçimde imam-hatiplere yönlendirme niyetlerine CHP'nin vereceği bir kitlesel tepki olmayacak mıdır? Laiklik için mücadele vermekten kaçınılamayacağını artık öğrenmenin zamanı gelmemiş midir?

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/vergi-saganagi-ve-iktidar-in-aczi-211929